

- NASR
- NAZM
- DRAMATURGIYA
- MUMTOZ ADABIYOT
- YOSHLAR DAFTARI
- JAHON ADABIYOTI
- ESTETIKA
- SAN'AT FALSAFASI
- ADABIYOTSHUNOSLIK
- SAN'ATSHUNOSLIK

Шарқ Юлдузи

Sharq yulduzi

ISSN 0131 – 1832

7 / 2018

МУНДАРИЖА

ХАЛҚАРО КОНФЕРЕНЦИЯ

“Ўзбек мумтоз ва замонавий адабиётини халқаро миқёсда ўрганиш ва тарғиб қилишининг долзарб масалалари” мавзусидаги халқаро конференция иштирокчиларига.4
Адабий дўстлик – абадий дўстлик.7

ДУРДОНА

Умархон АМИРИЙ. Фалак илгина олгон бир варақ хуснунг китобидур.12

НАЗМ

Йўлдош ЭШБЕК. Қўнглимда кезади овозсиз қўшиқ.16
Фарида ҲУСАЙНОВА. Тўлин ойга айтаман сирим.20
Гулистон МАТЁҚУБОВА. Келажакка тиргак бўлмоқ бахт.50
Муҳиддин ОМОН. Меҳримдан яралган сержило кошин.53
Ойдиннисо. Афв. (охир).118

НАСР

Қулмон ОЧИЛ. Гардан ва гардун. (қисса).21
Тоҳир МАЛИК. Юлдузга айланган қизалоқ. (ҳикоя).55
Баҳодир ҚОБУЛ. Ой йўли. (қисса).67

МАТЁҚУБ ҚЎШЖОНОВНИНГ 100 ЙИЛЛИГИГА

Сувон МЕЛИ. Йирик хотиранавис.61
Қурдош ҚАҲРАМОНОВ. Мунаққид ижодида танқидий талқиннинг ўрни.65

ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ ТАВАЛЛУДИНИНГ 90 ЙИЛЛИГИГА

Абдуғани СУЛАЙМОН. “Мен юртдоши Чингизнинг!”131

МУТОЛАА

Насриддин ИСМОИЛОВ. Шеърдан дилга кўчган қувонч.133

БУ БЎСТОН САҲНИДА

Фарида АНИС. Фалакнинг тоқига интиқ кўзимла изланиб кетдим.136

BOLALAR DUNYOSI

Yoz saltanati.139

ЁДНОМА

Сафо МАТЖОН. Қуёшнинг боласи.147

ИЖОДИЙ КЕНГАШЛАРДА

Дилмурод ХОЛДОРОВ. Бадий тасвир ва сержило ифода.150

БУЛОҚ КЎЗ ОЧДИ

Хуршид АБДУРАШИД. Сирга айланади тонг оқариши.155

ТАДҚИҚОТ

Маҳфуза ДАВРОНОВА. Усмон Азим шеърятига тасаввуфий дунёқараш.158

ВАТАНИМИЗ ЖАВОҲИРЛАРИ

Нормурод НОРҚОБИЛОВ. Буюк Хитой деворига бўйлашган – Канпирак.161

НАВОЙНИ ҲЎҚИБ

Иродо ПАРДАЕВА. “Бўлиб салтанат тахтида фақржўй...”166

ЖАҲОН АДАБИЁТИ

Артюр РЕМБО. Мовий оқшом бағрида кезгум ёлғиз.170
Адабий ҳаёт.174

Шарқ юлдузи

2018

7-сон

Муассис:
ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР
УЮШМАСИ

* Муаллифлар фикри таҳририят ижодий жамоаси нуқтан назаридан фарқланиши мумкин. Таҳририятга юборилган материаллар муаллифларга қайтарилмайди.

Журнал ОАК эътироф этган нашрларнинг 10.00.02 “Ўзбек адабиёти” ихтисослиги бўйича рўйхатига киритилган.

* Журналга обуна даврий нашрларни етказиб бериш билан шуғулланувчи барча ташкилотлар орқали амалга оширилади.

Обуна индекси – 911

Манзилимиз:

100066, Тошкент шаҳри,
Бунёдкор шоҳқўча, Адиблар хиёбони.
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси
биноси.
Телефонлар:
231-23-65, 231-23-66, 231-23-68
www.sharqyulduzi.uz
e-mail: sharqyulduzi@umail.uz
sharqyulduzi1931@mail.ru

Босишга рухсат этилди
16.08.2018 йил.

Қоғоз бичими 70x108 ¹/₁₆.
Офсет босма усулида офсет қоғозда
босилди. Босма табоғи 11,0.
Шартли босма табоғи 15,4.
Нашриёт ҳисоб табоғи 17,2.
Адади 3280 нусха.
Буюртма № 11

Журнал Ўзбекистон Мағбуот ва
ахборот агентлигида 05.02.2016 й.
0562-рақам билан рўйхатга олинган.

“PRINT REBEL” МЧЖ
мағбаа қорхонасида чоп этилди.

Қорхона манзили:
Тошкент шаҳри, Олмазор тумани,
Ўразбоев кўчаси, 35-уй.

Журнал ойда бир марга
чоп этилади.

Мусахҳих:

Дилфуза Маҳмудова

Саҳифаловчи-дизайнер:
Мадина Абдуллаева

Copyright © “Шарқ юлдузи”

Дилмурод
ХОЛДОРОВ

БАДИИЙ ТАСВИР ВА СЕРЖИЛО ИФОДА

Мунаққидлар насрий асарлар тахлилида кўпинча, мантиқий тафаккурнинг танланиши бежиз бўлмай, шеърий асарлар оний лаҳзадаги кечинма ўлароқ, шоир қалбидан булоқдек тошиб чиқиб, ўқувчи ва тингловчи дилларига шоф зарраларини сочиш табиатидан келиб чиқади. 2017 йилда яратилган асарлар ижод булоғидан жилғага, ундан ҳайбатли бир дарёга айланиб, газета наллари саҳифасини зийнатлади, алоҳида китоблар шаклида китобхонлар улашди.

Жумладан, юз элликка яқин ижодкорнинг шакл, мазмун ва услубий ўзига хос турфа шеърлари “Ўзбекистон адабиёти ва санъати”, “Китоб дунёси” талари саҳифаларини бежади. Зотан, қалам аҳли орасида аллақачон ўз услуби ва ифода оҳангини топиб, эл назарига тушган шоирлар билан бир назм олами сарҳадларига илк бор нигоҳ ташлаётган ёки шу манзилга иштиёқи билан қўлига қалам олган ёшларимиз ҳам борлиги кишини қувонтиради. Мазкур шеърларни ижод аҳлининг ёши, малакаси, касб-кори, ижодий тажрибаси хатто вилоятлар кесимида тасниф қилиш мумкин.

Жорий адабий жараёни синчков кузатиб юрган мунаққидда даставвал навий ўзбек шеърининг мавзу қўлами тўғрисида муайян тўхтамлар пайдо бўлиши ўрни келганида, улар ҳақида илмий-адабий жамоатчилик билан ўртоқлашган айян муносабат билдириш, мубоҳаса жараёнларига фаол аралашиб иштиёқ пайдо бўлади. Устоз шоиримиз Омон Матжон бир шеърда:

*Кўк тубида ҳар бир муҳим ўзгариш,
Шоир учун бир ашъорнинг хабари,*

деб ёзганида, шоирнинг муаззам борлиқ ва жамият ҳодисаларидан илҳом олуши уларга муносабат асносидаги фаол фуқаролик позициясини назарда тутган. Хўш, бугунги воқелик қайси жиҳатлари билан нафис сўз аҳлини гоҳ ҳайратга солиб, гоҳ фикрга толдириб, илҳомига қанот, қаламига қудрат бахш этмоқда?

Дилмурод ХОЛДОРОВ – филология фанлари бўйича фалсафа доктори. 1962 йилда Тошкент давлат университетини (ҳозирги ЎзМУ) тамомлаган. Адабиётшунослик моҳияти – услуб хосияти”, “Ҳозирги ўзбек қиссаларида бадий услуб муаммоси” қирққа яқин адабий-танқидий мақолалари хорижий ва республика нашрларида чоп

рият кўнгил м
й сурмоқда? Б
слохотлар да
таъсир кўрсат
Бормоқда? –
нигоҳ ташла
2017 йил та
ик, ватанга
забат йўсини
куши”, Гулче
Мирпўлат М
Зомин тоғла
катнинг “Са
Адиба Умиро
Каримнинг
“Масрурлик”
ан буюк ўз
ан сиёсатда
шоири Ойди

атрлари зам
ан чамбарча
и. Шоир Аб

саби мисра
эртдошлар
анидан ма
ан Истикл
Шодмонку

саби ёник
мангу эки

ВИР ВА ИФОДА

рият кўнгили мулки экан, у мулкнинг эгаси ҳисобланмиш ижодкор нималар ҳақида ўй сурмоқда? Бугунги глобаллашув замони, кескин ўзгаришлар, сиёсий-иқтисодий ислохотлар даври ижодкор кўнгили ва руҳияти маҳсули бўлган шеърингга нечоғлиқ таъсир кўрсатмоқда? Поэтик ифода имкониятлар қайси омиллар ҳисобига бойиб бормоқда? – деган саволларга жавоб топмоқ учун газеталар саҳифасига бир курнигоҳ ташладик.

2017 йил газеталарда чоп этилган шеърларда истиқлол неъматларига шукроналик, ватанга муҳаббат, шиддат билан ўзгараётган янгиланишларга поэтик муносабат йўсинида ёзилган шеърлар талайгина. Турсун Алининг “Китоб”, “Қалбим куши”, Гулчеҳра Жўраеванинг “Ҳаёт”, Саъдулла Ҳакимнинг “Ўзбек”, “Тил билиш”, Мирпўлат Мирзонинг “Бу замон”, Хол Муҳаммад Ҳасаннинг “Самарқанднома”, “Зомин тоғлари”, Икром Отамуроднинг “Ватан – меҳру мурувват”, Зикрилла Нейматнинг “Саодат”, “Юрт қадри”, Иқбол Мирзонинг “Шу ватандан ўзга ватан йўк”, Адиба Умированинг “Ватан тупроғи”, Абдували Қутбиддиннинг “Ният”, Ҳалим Каримнинг “Изҳор”, Раззоқ Абдурашиднинг “Хур диёр”, Сафар Оллоёрнинг “Масрурлик”, Абдуғани Сулаймонларнинг айрим шеърларида юртимизда кечаётган буюк ўзгаришлар, халқ манфаатлари, юрт келажагини кўзлаб олиб борилаётган сиёсатдан масрурлик кайфияти барқ уриб туради. Жумладан, Ўзбекистон халқ шоири Ойдин Ҳожиёвнинг:

*Сени сокин кўрсам, осуда кўрсам,
Боғу рогларингни авжсида кўрсам,
Юрагингни маром-мавжсида кўрсам,
Бағрингда ниҳолдай ёзаман япроқ.*

сатрлари замирида, инсон эрки ва шон-шавкатини юрт тинчлиги, эл осудалиги билан чамбарчас боғлиқликда идрок этаётган лирик қахрамон руҳияти сезилиб туради. Шоир Абдували Қутбиддиннинг:

*Ўтган замонларда қолди аламлар,
Сабр занжирлари фарёди йитди.
Кўнгили ичра кўнгили топди одамлар,
Истиқлол умидлар мағзига етди.
Ёруғлик бахш этди, о улуг дамлар.*

қаби мисраларида Ватаннинг аламли ўтмиши, сабри баланд, бардоши метин юртдошларимиз орзу-армонларининг мустақиллик йилларида реалликка айланганидан мамнунлик ҳислари, одамлар онгу шуурида табора улканлашиб бораётган Истиқлол неъматидан мамнунлик туйғулари изҳор этилади. Иқтидорли шоир Шодмонқул Саломнинг:

*Ана шу манзилдан ёниб ўтаман,
Ёғоч тулпорда ҳам севиб кетаман,
Бу меники дейман, гурур этаман,
Ўғлимнинг, қизимнинг қўлини тутаман,
Ватан деб шивирлар кафтарим менинг,
Шундай тўлиб борар дафтарим менинг.*

қаби ёниқ сатрларида ватанга бўлган меҳр-муҳаббат икки дунё сарҳадларида ҳам мангу эканига бўлган ишонч, фарзандлар камолидан туйилган ғурур ҳислари

балкиб туради. Ватанни чин дилдан севган ижодкоргина “Ёғоч тулпорда ҳам севиб кетаман”, – каби ташбеҳлар қўллаши мумкин, албатта. Шоира Нилуфар Умарова “Юрт ифори” шеърида:

*Лой супада ёшбошлар соғинч,
Юлдузларни кўрмоқ умиди.
Сув сепилган тупроқ юзидан,
Гуппиллайди Она Ер ҳиди.*

дея, ватанга муҳаббат кишининг беғубор болалигидан бошланиши, димокда ер ҳидини туйган беғубор болалик дамлари соғинчи орқали ифодасини топади.

Фозил Фарҳод эса, дунёга юз тутаётган Ватанимиз эртасини: “Кунлар келар, барча йўллар Ўзбекистонга элтар” дея мадҳ этади. Унинг истиқболга умид ва ишонч ҳисси билан боқади.

Маълумки, шеърият барча замонларда борлиқдан, замин у замондан ўзини ахтараётган, кўнгил ҳислари билан олишаётган инсон тийнатиши тасвирлаб келган. Бу етакчи лейтмотивнинг армонга йўғрилган даврлари ортда қолди. Шеърлар орасида Абдулла Шернинг ўтган йили чоп этилган “Илҳом”, Ойгул Суяндиқованинг “Ойдинлик”, Дилором Исмоилованинг “Илтижо”, Фарида Афрўзнинг “Кўзимда дарёлар жимирлар аста” туркум шеърлари, Даврон Ражабнинг “Ой кўшиғи”, Фароғат Худойкулованинг “Кўнгил”, Адиба Умированинг “Зангори йўллар”, Мансур Жумаевнинг “Кўнглим” каби шеърларида ўз қалби билан сўзлашаётган, уни тушунишга интилаётган, тақдирдан мамнун лирик қаҳрамон туйғулари поэтик ифодага кўчган.

Турсун Алининг “Хазонга тўлмоқда тобора йўлим, Хотирам ҳаққуши учар бошимда”, Мукаррама Муродованинг “Тан олдим, ортиқ бахт йўқ имконимда – Кўриб, бир хўрсиниб олишдан бошқа”, Шодмон Сулаймоннинг “Ҳар ёлгоннинг аввалида бир сукут, Ҳар ёлгоннинг кейинида бир тўфон”, Ахтамқулининг “Дардига қўшилиб дард қорганимда, Тупроққа қадаيمان ногаҳон кўзни”, Нодир Жонузоқнинг “Кўзимни кир қилган яғир кўзларни Кўрмай дедим, кўрмай дедим, – бот кўрдим”, Воҳид Луқмоннинг “Дунё деганлари ажиб қурилган, Ўпаман бўғзимда турган қўлини”, Гулноз Мўминованинг “Ўзинг айт, қачондир учратганмидинг, севги билан бахтнинг бирга юрганин?”, Наргиза Асадованинг “Йиғласам... овутомас минг йиллик лофлар” ёки “Ўрганиб қолмасам бўлди изғиринларга”, Баҳодир Баҳромнинг “Найга айланмаган қамишлар Зовурларга сўйлар дардини”, Дилрабо Норқулованинг: “Тулхан ёқиб лоладан қирга, Энг ёқимли ўлан айтармиз”, Шавкат Дўстмуҳаммаднинг “Ёмғир сенинг қалбингга ёғиб, кўзингдан сел бўлишга тайёр, Менинг кўзим ёшларин йиғиб, босиб қолган қор”, деган сатрларини чуқур хаёлот оламига шўнғимамай туриб ҳис қилиб, англаб бўлмайди. Зотан, биз юқорида танишган ҳароратли мисралар дунёни, инсонни, тириклик моҳиятини метафорик тафаккур билан ҳис қилиш ва англашнинг гўзал кўринишидир. Уларда қадим анъаналарнинг янгича либосдаги поэтик жилолари кўзга ташланади. Икром Отамуроднинг:

*...Мени зинҳор-зинҳор тарк этма хаёл,
канглумнинг тубида мудом макон тут.
Канглум бор бўлади,
бор бўлса хаёл,
хаёл канглум танин айлагайсан бут.*

каби мисраларида ўз хаёллари аро кезинаётган, кўнгил сарҳадлари аро учиб юрган лирик қаҳрамоннинг дил изҳорини сезиш мумкин. Инсон мудом хаёллар оғушида яшайди, хаёллар кўнгилларга таскин беради, яшаш, интилиш ва яратишга бўлган ишончни мустаҳкамлайди.

Турсун Алининг *“Шундоқ кириб келди юрагимга куз...”* номли туркум шеърлари, Гўзал Бегимнинг *“Сўзим бор”* номли тиниш белгиларисиз, сўзлар бўронидан иборат шеърлари ҳам хаёлот кенгликларидаги кезинишлар ҳақидаги тасаввурларимизни яхлитлайди.

Севги, муҳаббат, висол, ҳижрон каби тушунчалар шеъриятнинг азалий мавзуси бўлиб келган. 2017 йилда ҳам азалий мавзунинг гўзал намуналари яратилди. Саъдулла Ҳакимнинг *“Кўзларинг”*, Шарифа Салимованинг *“Сенинг йўлларингга бу дунё муштоқ”*, Боқий Мирзонинг *“Сенга ишқим”* ғазали, Турсун Алининг *“Севгим”*, *“Ўн саккиз ёш дунё”*, Ҳалим Каримнинг *“Илк севги”* Фарида Афрўзнинг *“Сен ва мен”*, Хуршиданинг *“Саодат”*, Азизбек Анварнинг *“Бизнинг ҳижрон”*, Муҳиддин Абдусамаднинг *“Висол”* каби шеърларида ўша бокира туйғунинг гўзал манзараларини кузатиш мумкин. Ёш шоира Гулруҳ Худоёрова:

*Сен чиройли изҳор айтардинг,
Мен чиройли уялар эдим.
Сен мардликдан топгандинг камол,
Мен ҳаёдан улғаяр эдим.*

мисраларини аёлнинг муҳаббати Шарқона шарм-ҳаёси билан, йигитнинг ишқдаги камоли эса, шу аёлни ҳимоя қила олиш, элга қалқон бўлиш каби жасорати билан белгиланиши; муҳаббат изҳоридаги андиша туйғусининг қудрати улуғланади. Бу гўзал туйғу ва унинг изҳори қадим аждоқларимиздан бизга отамерос, онамерос бўлиб келган кадриятларимизни соғиниш, уларга муносиб бўлишга чорлов каби жаранглайди.

2017 йилда Ошиқ Эркин, Аҳтамқули, Дилором Эргашева, Шоира Қаландаровалар кўҳна аруз вазнида ажойиб ғазаллар битишди.

Севимли шоиримиз Минҳожиддин Мирзонинг *“Соҳибқирон ёғдуси”* деб номланган туркум битикларини маърифий шеърларнинг гўзал намуналари дейиш мумкин. Зеро, ибратли ишларни нафосатли сўз воситасида халққа қайта тақдим қилиш ҳам гўзал маърифат белгисидир.

Янги давр ўзбек жанговар шеъриятининг юзага келганига ҳали кўп вақт бўлгани йўқ. Бироқ ўтган йили унинг гўзал намуналари яратилди. Масалан, Искандар Раҳмоннинг *“Жасур марди майдонлар”* туркум шеърлари, Мирпўлат Мирзонинг *“Ўзбек аскарлари”* номли шеърлари замонавий миллий шеъриятимизнинг мавзу кўлами ва даъваткорлик руҳини кучайтиришга қўшилган муносиб ҳисса бўлганини таъкидлаш лозим.

Биз кузатган ҳар иккала газета саҳифаларида муштарий эътиборига XX асрда ва қисман XXI асрда элимиз ардоғида бўлган турли авлодга мансуб: Чўлпон, Элбек, Боту, Исҳоқхон Ибрат, Тавалло, Фафур Ғулом, Ҳамид Олимжон, Ойбек, Усмон Носир, Миртемир, Шароф Рашидов, Шухрат, Назармат, Ибройим Юсупов, Жуманиёз Жабборов, Ҳусниддин Шарипов, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Шавкат Раҳмон, Мирпўлат Мирзо каби шоирлар ижодидан гўзал намуналар тақдим этилди. Айни пайтда, ўзбек шеърияти осмонида яшиндек порлаб, эрта сўнган, лекин шеърхонлар қалбидан мангу жой олган шоирлар – Тилак Жўра, Муҳаммад Юсуф, Асқар Қосим, Равшан Файз, Замира Эгамбердиева, Аъзам

бадвий тасвир ва серъило ифода

Ўктам, Чори Авазнинг ўтли шеърларидан берилган намуналар ҳам ўқувчиларни мамнун этди.

Газета саҳифаларида чоп этилган Алишер Навоий номидаги Тошкент давлати ўзбек тили ва адабиёти университети талабалари Камолиддин Эгамқулов, Жазлонбек Яхшибоев, Хулкар Муртозаева, Санжар Туримов, шунингдек, вилоятлардан яшаб ижод қилаётган ёш қаламкашлар: Зулайҳо Зарфуллаева (Жиззах), Малоҳат Нуриддинова (Сурхондарё), Гулёр Жуманазарова (Қорақалпоғистон Республикаси), Алишер Боймуродов (Навоий), Севинч Авазова (Тошкент) шеърларини ўқиб ўзбек адабиётига, миллий шеъриятимизга бир гуруҳ ўзига хос овоз соҳиблари келиб келаётганидан хурсанд бўлдик.

Ҳисобот йилида болалар шеърляти ҳам ортда қолгани йўқ. Ҳар галгидек, севишли шоиримиз Анвар Обиджон унинг олдинги сафида бўлса, Моҳидилхон Абдуллаева, Азамат Худойназаров, Абдумалик Хурсаналиев, Фарангиз Собиржонова каби ёшлар ҳам ажойиб шеърляри билан болажонларимизни хушнуд этди.

Шунингдек, 2017 йилда рус, хитой, қозок, тожик, қирғиз, озарбайжон, қорақалпоқ тилларидан бир қатор таржима шеърлар ҳам эълон қилиндики, бу ўқувчиларни ўзбек шеърлятини бошқа халқлар шеърляти билан солиштириш, уларнинг ҳиссиётлари билан танишиш имконини берди.

Ҳар тўқисда бир камчилик бўлганидек, 2017 йилда эълон қилинган шеърлар орасида ҳам қуруқ насиҳатбозлик, мадҳиябозлик, яланғоч риторикадан иборат шеърлар ҳам юзага келди. Бундай ҳолнинг бўлишига ҳам табиий жараён деб қарамаксадга мувофиқдир. Зотан, истеъдод ва маҳорат барчаннинг тийнатида бир ҳақиқий теранлик ҳамманинг фитратида ёрқин намоён бўлган, деб ўйлаш соддалик бўлар эди.

Умуман, 2017 йилда газеталарда чоп этилган шеърлар мисолида ўзбек шеърляти жанр, мавзу кўламига кўра анча кенгайгани, поэтик ифоданинг оҳорли намуналари юзага келганини кўриш мумкин. Айни пайтда, миллий шеърлятимизнинг бир гуруҳ иқтидорли ёшлар ҳисобига бойиб бораётгани ҳам қувонарли ҳолдир. Афсуски билан шуни таъкидлаш лозимки, мазкур газеталарда адабий жараёнда юзага келган бундай ўзгаришларни таҳлил ва тадқиқ этувчи мақолаларга етарлича ўрн берилмаяпти.

Хурийд АБДУРА
ўзбек тили ва ада